

EVOLUCIÓ I TELEVISIÓ

Amb les paraules clau «plaer» i «televisió» abordem dos temes que fins el moment s'han analitzat poc des d'una perspectiva evolutiva. Em refereixo a emocions com la confiança i la por, que ens ha proveït la selecció natural, encara que no per a les circumstàncies en què vivim avui. Això provoca una infinitat de problemes que una psicologia d'orientació evolucionista (com es practica des de fa poc de temps als Estats Units malgrat les crítiques de Stephen Gould) hauria d'afrontar.

Heus aquí un parell d'exemples rellevants per al nostre plantejament: la majoria de les persones amb les que ens relacionem en el transcurs del dia ja no són els familiars pròxims amb els que l'home primitiu es relacionava gairebé exclusivament. La major part de la gent amb la que ens topem avui dia ens és totalment aliena des del punt de vista biològic, per tant, en realitat no és res estrany que no sorgeixi la confiança i la por i la desesperació s'estenguin cada vegada més en les societats civilitzades.

La por és amb tota seguretat un producte de la selecció. Abans, qui es movia sense por en la foscor de la nit o del bosc, no tenia cap possibilitat de sobreviure i en conseqüència tampoc d'engendrar descendència. Però per què provoca això tanta desesperació en el nostre món? Per què cau en la depressió tanta gent? Per què es treuen la vida tants membres de societats ultramodernes, com per exemple la suïssa? Per què s'ha convertit el suïcidi en la tercera causa de mortalitat (per darrere dels accidents de trànsit i els assassinats) entre els nord-americans joves?

Lògicament podem responsabilitzar d'això a les ruptures matrimonials o a la dissolució de la família; però alhora hauríem d'indagar també si en el fons aquests

problemes no tindran causes evolutives. Qui segueixi aquesta pista arribarà aviat als mitjans de comunicació i en especial a la televisió. Hauríem de prendre molt seriosament la hipòtesi que la televisió, a banda de moltes altres influències poc clares, sobre l'aprenentatge, per exemple, provoca sobretot una pertorbació de l'autopercepció. A aquest fet els representants d'una psicologia de base evolutiva opinen el següent: és obvi que la selecció ens ha dotat als sers humans d'una lleugera tendència a la rivalitat. Sempre volem posseir una mica més i ser més que els altres, i molts de nosaltres intenten amb creixent satisfacció superar d'una manera o d'una altra als seus veïns o col·legues.

No cal explicar expressament per què en l'evolució era oportú desenvolupar semblant conducta. Però sí s'hauria de subratllar que aquest gust per la competència es va gestar a les petites comunitats en què vivien els nostres avantpassats. Mentre es competia només amb els parents i veïns, aquesta adaptació no comportava cap problema. En l'era de la comunicació de masses la situació ha patit un canvi radical. Ara l'individu ja no compara la seva vida amb la del parent o la del veí sinó que contempla el fantàstic tren de vida que es presenta a la pantalla. La pròpia qualitat, el propi entorn poden semblar desesperançadors i insuficients, i la paraula clau és, en efecte, «desesperança». Ens sentim desesperats i insatisfets amb nosaltres mateixos i amb la nostra vida i comencem a buscar la satisfacció d'una altra manera. Així, doncs, allò que s'ha definit com a desesperació de l'home modern -almenys als Estats Units- va començar just quan la televisió es va introduir a totes les llars. Coincidint amb aquest fet estadístic, a la dècada dels cinquanta del segle XX les dones dels suburbis van començar a recórrer a l'alcohol mentre els seus fills començaren a sortir a robar, segons demostren i corroboren les xifres oficials.

La perspectiva evolucionista aquí exposada no pretén defensar l'opinió que tots els problemes i malalties resideixen en les directrius evolutives anomenades gens. No obstant això, els gens estan dins de nosaltres. No podem viure sense ells, i hauríem de ser conscients de les forces que han generat. Els gens no determinen la nostra existència, però podria ser que una vida contrària als gens i al seu origen ens faci emmalaltir.

FISCHER, E.P. L'altra cultura

EVOLUCIÓ I HIMNES NACIONALS

Sobtadament, molta gent s'ha posat a parlar d'un himne nacional, o millor, de l'actitud d'aquells qui escoltaven l'himne. I tant parlar del tema, m'ha fet recordar que fa molts anys havia llegit un article d'un gran etòleg, en Konrad Lorenz, que feia referència als himnes. M'he estat una estona repassant el llibre "Consideraciones sobre las conductas animal y humana" i finalment ho he trobat.

Un etòleg és un científic que estudia el comportament dels animals (humans inclosos). L'etologia és una branca interessantíssima del coneixement i que ajuda a entendre molt als animals, però sobretot moltíssim a nosaltres mateixos. Encara que de vegades no ens agradi el que descobrim.

Un fet que no s'acostuma a tenir present és que, igual que hi ha caràcters físics hereditaris, com el color de la pell, la forma dels dits o la facilitat per digerir alguns aliments, també tenen un component hereditari molts comportaments. El que passa és que heretem les estructures nervioses al cervell que ens condicionen a actuar, a pensar, a sentir, d'una manera determinada.

Per exemple, la visió d'un nen petit ens desperta un sentiment de protecció pràcticament a tots els humans. Però quan s'analitza ens adonem que el mateix sentiment el desencadena qualsevol animal que tingui el cap amb unes proporcions que recordin les d'un nen petit. Front alt, ulls grossos, boca petita... Per això els esquirolets són bonics i "monos". Perquè quan els veiem el nostre cervell posa en marxa els mecanismes automàtics que indueixen el comportament de protegir als infants.

Això s'aplica a moltes situacions. Moltes més de les que creiem. I quan s'observen les situacions de comportament comunitari passa el mateix. Molts animals tenen implantat en el mateix disseny dels circuits neuronals del cervell comportaments que ajuden a mantenir la protecció del grup, de la tribu. I per això, en Konrad Lorenz escrivia:

“Admetem amb tota franquesa que constitueix una bellíssima experiència sentir un “sagrat” calfred quan cantem l'himne nacional, i resulta massa fàcil oblidar que aquesta sensació equival a “l'erigament de la vella pell del ximpanzé”; que tota la reacció va dirigida, per sistema contra algun “enemic”; i que avui, quan ja no hi ha els óssos de les cavernes ni els tigres dent de sabre que constituïen, en temps llunyans, una amenaça per l'espècie humana, l'“enemic” és una comunitat de congèneres nostres que –amb el mateix entusiasme que nosaltres– se sent també obligada a la defensa de la seva societat”.

Per això el tema dels himnes és delicat. No puc desertar de la meva qualitat d'ésser humà, i per tant, m'emociono quan sento el “meu” himne. I el fet de comprendre que és una reacció atàvica fixada per l'evolució no li treu gens d'emoció al sentiment que pugui tenir en determinades ocasions. I igualment puc sentir com es desperta un sentiment hostil a alguns himnes que interpreto com els “dels altres”.

Naturalment, que experimenti els sentiments no vol dir que els deixi controlar-me o condicionar el meu comportament. No renunciaré (ningú pot), a la meva part “animal”, però intentaré tenir-la controlada per la meva part “racional”. Quan aquest control es perd és quan comencen els problemes. I això s'aplica a l'himne, les banderes, els equips de futbol i tots i cada un dels símbols que, en més o menys grau, sentim com a propis.

Com no pot ser d'altra manera, aquest mecanisme ha sigut explotat per demagogs des de l'inici dels temps. Igual que quan ens acostem la mà a la cara tanquem els ulls en un gest reflex, també tenim comportaments reflexes pel que fa al comportament social. Però en aquest cas, comprendre les manipulacions ajuda a controlar les respostes. No podré (ni ho pretendré) evitar sentir-me insultat o ferit o afalagat, però sí que és útil saber quan algú està fent servir aquestes respostes per fer-nos anar com un ramat.

L'interessant és que és fàcil veure quan els passa als altres, però costa molt més acceptar-ho quan són els "teus" demagogs els que et manipulen.

Ara hi ha portades als diaris parlant de l'insult, la falta de respecte i l'ofensa a l'himne. Unes opinions que no ho entenen quan els dius que en altres ocasions ells també actuen de manera ofensiva, insultant o irrespectuosa.

Rarament recordem que estem jugant exactament amb els mateixos sentiments, condicionats per respostes genèticament programades a les nostres neurones i activats o desactivats per uns pocs i per interessos sovint molt menys nobles del que ens diuen.

Perquè mirat objectivament, únicament es tractava d'un joc de pilota i d'una musiqueta. Però, és clar, som humans i, per tant, no era només això.

CLOSA I AUTET, D. centpeus.blogpost.com

L'EVA AFRICANA

Els humans tenim la interessant mania de classificar i ordenar les coses. Això ens facilita el comprendre el món que ens envolta, però de vegades també resulta ser molt divertit. Per exemple, podem ordenar una sèrie de còpies de més antiga a més nova, segons el numero d'errors que continguin. L'original no té errades i a mida que es van fent còpies, i després còpies de les còpies, els errors es van acumulant. Així, com més errors, més recent es la còpia.

Doncs una cosa semblant es va poder fer amb l'ADN i va permetre fer un arbre genealògic de tota la humanitat. Cal dir que era un ADN molt particular. Un petit fragment de ADN que es troba a dins d'uns orgànuls cel·lulars anomenats mitocondries. I quina gràcia té? Doncs que les mitocondries que tenim tots provenen exclusivament de les nostres mares. Aquí els pares no hi pinten res.

La gràcia és que durant la fecundació s'uneixen un òvul i un espermatozoide. Però l'òvul és una cèl·lula molt gran, mentre que l'espermatozoide és poc més que un nucli amb una cua. I totes les mitocondries venen de l'òvul. Per això l'ADN mitocondrial passa de mares a fills sense barrejar-se amb el del pare. I això permet comparar-ho amb força facilitat. Com més s'assemblin els ADN mitocondrials, més properes són les poblacions. Una cosa com comparar idiomes. Com més paraules tinguin en comú, més propers seran.

Amb aquesta tècnica podem saber quan temps fa que dues poblacions humanes es van separar. I naturalment, tirant enrere i enrere, s'arriba a la teòrica dona que va viure ara fa uns 150.000 anys i que ens emparenta a tots. No vol dir que sigui la única, però sí que es una re-re-rebesàvia que tenim tots en comú. Al menys, les mitocondries de les

nostres cèl·lules provenen de un dels òvuls d'aquella dona.

Com era d'esperar, era una dona africana (és agradable quan el que ens diuen els fòssils i el que ens diu l'ADN coincideix), i com també era d'esperar, la van anomenar l'Eva africana (també Eva mitocondrial, però jo ho trobo amb poc encant). Després, algú va adonar-se que es podia fer una cosa similar amb els mascles. En aquest cas seguien l'ADN que hi ha al cromosoma Y, que sols passa de pares a fills. I és clar, també van trobar un "Adam africà" de fa també uns 150-200.000 anys.

De manera que els que parlen de la puresa de la raça... bé, al principi sols hi havia una raça pura: l'africana, i totes les altres son alteracions de l'original. Tot i que, en realitat... que és una raça?

CLOSA I AUTET, D. centpeus.blogpost.com

ANIMALS ANTROPOIDES I HUMANS

La conferència a la què vaig assistir era sobre la pau mundial i les relacions humanes pacífiques. Vaig anar per exposar el meu treball sobre la resolució de conflictes en els primats. Sempre és divertit especular sobre perquè la gent s'interessa per certs camps, però els estudis sobre la pau atrauen la seva quota d'exaltats. A la reunió, dos eminents pacifistes es van embrancar en una discussió a crits, segons sembla perquè un s'havia referit als esquimals, i l'altre l'havia acusat de colonialista, si no racista, perquè a aquest poble caldria anomenar-lo inuit. Segons el llibre *Never in Anger*, els inuit s'extremen a evitar relacions que ni tan sols remotament denoten hostilitat. Qualsevol que aixequi la veu s'arrisca a caure en l'ostracisme, una penalització que en el seu medi ambient suposa perill de mort.

Alguns dels assistents a la conferència segurament hauríem sigut abandonats als gels. Com a occidentals que érem, evitar la confrontació no estava en el nostre guió. Ja veia un altre titular de diari tal com: «Conferència de pau acaba a cops de puny». Aquest ha estat l'únic esdeveniment acadèmic en què he vist gent plenament adulta abandonant la sala amb una cop de porta, com a nens petits. Enmig de tot aquest rebombori, alguns encara tenien la gosadia de preguntar-se, amb les celles arrufades i una expressió profundament acadèmica, si el comportament humà i l'antropoide eren realment comparables.

DE WAAL, F. *El simi que portem a dins*